

**LITERÁRNOKRITICKÉ MYSLENIE PAVLY MATERNOVEJ
(CEZ PRIZMU KVALITATÍVNEJ ANALÝZY
LITERÁRNOKRITICKÝCH PRÍSPEVKOV
V PERIODIKU *ŽENSKÝ SVĚT*)¹**

*Literary Critical Thinking Skills of Pavla Maternova
(Through the Prism of Qualitative Analysis of Literary Critical Articles
in the Journal Ženský svět)*

Keywords: *Pavla Maternova, Cognitive Skills, Levels of Literary Criticism, PISA, PIAAC*

Contact: *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach; martina.vangorova@student.upjs.sk*

Pavla Maternová – osobnosť (nielen) literárnej publicistiky

Pavla Maternová (rod. Škampová) bola výraznou osobnosťou, ktorá zanechala v českom kultúrnom priestore hlbokú stopu v oblasti učiteľstva, redaktorskej činnosti, literárnej kritiky, poézie aj prekladateľstva. Vyštudovala Učiteľský ústav v Prahe, ovládala tri cudzie jazyky: angličtinu, ruštinu, poľštinu a svoje širokospektrálne poznatky rada odovzdávala ďalej či už v školách, alebo počas súkromných hodín doučovania dievčat aj žien z vážených rodín. Významným profesijným míľnikom v jej živote bolo pôsobenie na prvom dievčenskom gymnáziu v strednej Európe *Minerva*. Svoju lásku k literatúre posilňovala aj účasťou na prednáškach známych európskych literárnych vedcov. Nadobudnuté poznatky následne publikovala v periodiku *Ženský svět*, v ktorom bola od roku 1908 do roku 1912 šéfredaktorkou. Po nástupe P. Maternovej do vedenia časopisu bol prvý článok prvého čísla v roku 1908, ako prejav úcty, vďaky a rešpektu, venovaný Teréze Novákovej – predchádzajúcej šéfredaktorke a zakladateľke *Ženského světa*. P. Maternová počas svojej šéfredaktorskej činnosti v redakcii spolupracovala s literárnymi

¹ Štúdia je časťou dizertačnej práce *Literárnokritické myslenie v 1. polovici 20. storočia (na materiáli vybraných časopisov pre ženy)*, ktorá je vypracovávaná v rámci projektu APVV-19-0244 – Metodologické postupy v literárnovednom výskume s presahom do mediálneho prostredia (zodpovedný riešiteľ: prof. PhDr. Ján Gbúr, CSc.), so zameraním na výskum literárnokritického myslenia v časopisoch *Živena* a *Ženský svět* v 1. polovici 20. storočia, s využitím podnetov kognitívnej teórie čitateľskej a matematickej gramotnosti podľa PISA a PIAAC. V rámci projektu súbežne prebieha aj výskum časopisov *Kazatelňa* (N. Jakubová) a *Slovenské pohľady* (I. Ridzoňová), ktorý využíva podnety kognitívnej teórie čitateľskej gramotnosti podľa PISA.

redaktormi ako Marie Kalašová, Tereza Turnerová, Pavla Moudrá, Marie Havelková, Vlasta Havelková, Katarína Emingerová či Eliška z Purkyňů. Po úmrtí P. Maternovej, v apríli 1923, ju Eliška Krásnohorská v spomienkovom článku² v *Ženskom svete* charakterizovala ako „osobu rozumově i vzdělanostně vyspělú k pokrokovému chápaní novodobých otázek mravních, spoločenských i národních, ovšem též otázky ženské, a nevyhýbajíc se řešení ani tam, kde se vyhrotily v choulostivý spor.“ (Krásnohorská 1923: 129). Spomienkový článok ukončila E. Krásnohorská slovami o štýle, ktorým P. Maternová tvorila svoje príspevky: „Úsudek její býval vždy svědomitě rozvážný, podstatnými doklady a vědomostmi podepřený, vytríbeným, zralým vkusem řízený, citem čistým prohrátý a k ideálnímu jádru pravdy tíhnoucí, býval osobně nestranný a věcně správný.“ (Krásnohorská 1923: 131). Toto hodnotiace stanovisko o literárnokritických postupoch P. Maternovej podrobíme v štúdiu exaktnej analýze.

Metodologické východiská

Primárnym cieľom štúdie je identifikovať charakteristické aspekty literárnokritického myslenia P. Maternovej, a to prostredníctvom analýzy jej literárnokritických príspevkov v periodiku *Ženský svět* v rokoch 1910–1921. Z viac ako sto literárnokritických príspevkov sme vybrali tri príspevky ako výskumnú vzorku, prostredníctvom ktorej analyzujeme a demonštrujeme literárnokritickú poetiku P. Maternovej. Metodologickým východiskom pri identifikácii spomínaných aspektov sú: 1. charakteristiky referenčných úrovní čitateľskej gramotnosti (podľa PISA 2018 a PIAAC 2013)³, 2. impulzy z kognitívnej literárnej vedy (teória endoceptov podľa Karla Pstružinu) a 3. charakteristiky typológií literárnej kritiky (podľa Michala Harpána, Eduarda Petru).

² Krásnohorská, E. Za Pavlou Maternovou. *Ženský svět*. 1923 (9–10/27), s. 129–132.

³ Teoretickými východiskami je nielen kognitívna teória v rámci čitateľskej gramotnosti, ale aj vybrané tézy z kognitívnej teórie matematickej gramotnosti PISA 2018 a PIAAC 2013. Tieto tézy sú v tabuľke označené skratkou MG. Pri referenčných úrovniach čitateľskej gramotnosti sme vyčlenili aj stupne vnímania a pochopenia textu – „A“ – apercepcia, „P“ – percepcia, „R“ – recepcia.

Tab. 1: Návrh metodiky analýzy literárnokritického myslenia © Martina Vangorová, Ivica Hajdučeková

REFERENČNÁ ÚROVEŇ	VŠEOBECNÉ KOGNITÍVNE ZRUČNOSTI	LITERÁRNOKRITICKÉ KOGNITÍVNE ZRUČNOSTI
RÚ 6 (A)	<ul style="list-style-type: none"> - porozumenie viacerým rozsiahlym, abstraktným textom - informácie sú včlenené hlboko v texte, resp. sú vo forme detailu - porovnanie, odlíšenie, spájanie protichodných informácií - identifikácia spôsobu použitia informácií - posúdenie hodnovernosti informácií - vytváranie schém, zlučovanie kritérií - uvažovanie o prepojení zdroja textu s obsahom - vyvodenie záverov s využitím viacerých kritérií - identifikácia a vyriešenie rozporov týkajúcich sa záverov - konceptualizácia, generalizácia a využívanie informácií na základe vlastného skúmania (MG PISA, 2018) - prepájanie rôznych zdrojov informácií a ich flexibilné vzájomné vysvetľovanie (MG PISA, 2018) - formulovanie a presne vyjadrenie svojich úvah na základe vlastných zistení, interpretácií, argumentov s primeranosťou k pôvodnej situácii (MG PISA, 2018) - selekcia kľúčových informácií - poukázanie na myšlienkové východiská informácií - posudzovanie argumentov - používanie špecializovaných poznatkov - používanie logických a konceptuálnych modelov - kritické reflektovanie postupov a záverov (MG PIAAC, 2013) 	<ul style="list-style-type: none"> - vytváranie metakritiky na základe nových poznatkov o texte/spisovateľovi - analýza myšlienkových rozporov v texte/ v tvorbe spisovateľa - určenie relevantnosti využitých kritérií pri tvorbe textu - vyvodenie záverov o texte na základe širších literárno-historických súvislostí

<p>RÚ 5 (A)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - porozumenie viacerým rozsiahlym textom - posúdenie dôležitosti informácií - identifikácia vzťahu medzi jednou/viacerými časťami informácií, ktoré sú uvedené v rôznych kontextoch - vytváranie hypotéz - kritické zhodnotenie hypotéz - identifikácia rozdielov - posúdenie neutrálnosti/zaujatosti zdroja informácií - práca s abstraktnými, neintuitívnymi pojmami - prenikanie do podstaty textov cez vhodné prepájanie tvrdení, symbolické a formálne opisy (MG PISA, 2018) - vysvetlenie/posúdenie rozdielov v pravdivosti argumentov - syntéza informácií z textov s rozporuplnými informáciami - informácie sú komplexné, zahrnuté v ťažšie zrozumiteľnom kontexte (MG PIAAC, 2013) 	<ul style="list-style-type: none"> - využívanie literárnovednej terminológie - vyšpecifikovanie znakov autorskej poetiky - identifikácia mimoliterárnych vplyvov – filozofický, religiózny, sociálny, psychologický, axiologický - vytváranie analógií – posudzovaný text vs. iný text, posudzovaný text vs. realita, spisovateľ vs. realita, v ktorej tvoril - formulovanie a overovanie hypotéz vzťahujúcich sa na text - kontextualizácia v rôznych rámcoch: spoločenská kontextualizácia, literárnokritická kontextualizácia – syntetizujúca rôzne pohľady literárnej kritiky na posudzovaný text, literárnohistorická kontextualizácia – v genéze spisovateľovej tvorby - evalvácia hereckých výkonov, scény, réžie (pri posudzovaní dramatických literárnych diel)
<p>RÚ 4 (P)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - porozumenie dlhým textom/viacerým textom - interpretácia odlišností jazyka - porozumenie a aplikácia kategórie ad hoc - integrovanie rôznych hľadísk, argumentácia, konfrontácia a vyvodenie záverov s viacerými zdrojmi - lokalizácia a integrácia niekoľkých informácií aj v prítomnosti distraktorov - posúdenie relevantnosti informácií - identifikácia stratégie autora - analýza (pod)titulu textu - komparácia a rozlíšenie tvrdení z viacerých textov - posúdenie dôveryhodnosti zdroja textu - porozumenie štruktúre textu - porozumenie rečníckym obratom - identifikácia, vysvetlenie/posúdenie jednej/viacerých informácií a následné vyvodenie záveru - vykonanie myšlienkových operácií zahrňujúcich viac krokov na selekciu správnej informácie spomedzi viacerých 	<ul style="list-style-type: none"> - identifikácia typu rozprávača - identifikácia žánru, zhodnotenie dodržania žánrových požiadaviek - identifikácia sujetu - špecifikácia charakterov postáv v texte - určenie jazykových nuáns - konkretizácia biografických informácií o spisovateľovom živote - konkretizácia stratégie spisovateľa - vytvorenie klasifikácie postáv - vytváranie konfrontácií - analýza funkčnosti (pod)titulu textu

	protichodných informácií - informácie sú formulované menej explicitne a sú zahrnuté do zložitejšieho kontextu (MG PIAAC, 2013)	
RÚ 3 (P)	<ul style="list-style-type: none"> - identifikácia významu jedného/viacerych textov - prepájanie niekoľkých častí textu - identifikácia hlavnej myšlienky textu - vysvetlenie slova/frázy - identifikácia informácie na základe implicitných podnetov - identifikácia vzťahu medzi viacerými časťami informácie s rôznymi charakteristikami - konfrontácia informácií uvedených v texte - selekcia, komparácia a kategorizácia informácií na základe prvkov z jedného textu - zaujatie postoja k myšlienkam, ktoré sú v rozpore s pôvodným očakávaním - prepájanie dvoch/viacerych informácií založených na spoločnom kritériu - porovnanie informácií - posúdenie informácií 	<ul style="list-style-type: none"> - identifikácia architektiky textu - vysvetlenie rámcovania textu - určenie problémovej zložky textu - konkretizácia výrazových prostriedkov - identifikácia štýlu, akým je text napísaný - vymedzenie formy písania - konkretizácia symbolov v texte a vysvetlenie ich významu - konkretizácia vývoja hlavnej aj vedľajších dejových línií - relevantné uvedenie argumentačných ukážok ako podporný prvok vysvetľovania určitého aspektu - vytvorenie kategorizácie textov - povzbudenie spisovateľa k ďalšej tvorbe s uvedením konkrétnych dôvodov resp. s reflexiami autora príspevku
RÚ 2 (R)	<ul style="list-style-type: none"> - porozumenie vzájomným vzťahom v texte strednej dĺžky - vysvetlenie zmyslu textu - vyvodenie záverov z obmedzenej časti textu - zaujatie všeobecného postoja - komparácia tvrdení v texte - konfrontácia textu so znalosťami čitateľa - porozumenie textom zameraných na známe témy, s minimom protirečivých informácií - určenie významu bežných slov (slov základného slovníka) - pochopenie významu vety - vysvetlenie explicitne formulovaných informácií (MG PIAAC, 2013) 	<ul style="list-style-type: none"> - vymedzenie látky textu - určenie motívu - špecifikácia času - konkretizácia priestoru, v ktorom sa text odohráva - určenie prínosu textu - vymedzenie cieľovej skupiny - odporúčanie spisovateľovi

RÚ 1a (R)	<ul style="list-style-type: none"> - pochopenie doslovného významu krátkych viet/krátkych pasáží textu, ktoré riešia čitateľovi blízku tému - identifikácia explicitných informácií - identifikácia témy a zámeru autora - prepojenie informácie z textu s predchádzajúcou skúsenosťou čitateľa - uvažovanie o dôležitosti informácie na základe explicitných náznakov 	<ul style="list-style-type: none"> - reprodukcia obsahu - identifikácia zámeru autora - určenie témy textu
----------------------	---	---

Uvedené charakteristiky referenčných úrovní čitateľskej gramotnosti korešpondujú s teóriou endoceptov, ktoré K. Pstružina definuje ako zásobáreň všetkých obsahov myslenia, skrze ktorých nazeráme na svet – ide o rozsiahle systémy minulých skúseností, predstáv, prianí, plánov, očakávaní (Pstružina 1994: 39–40). K. Pstružina charakterizuje endocept aj ako osobnostný fond, s ktorým čitateľ pristupuje k textu a ktorý ovplyvňuje mieru vnímania a pochopenia textu, pričom každý text ovplyvňuje zložky endoceptu, a tým sa podieľa na vývoji osobnosti (Pstružina 1994, In: Štubňa 2017: 12). Osobnostný fond literárneho kritika sa odráža aj v literárnokritickej typológii, v intenciách ktorej koncipuje svoje príspevky⁴.

Tab. 2: Kvalifikátory literárnokritických typológií

Impresionistická typológia literárnej kritiky	Normatívna typológia literárnej kritiky
	schopnosť explanácie stanovísk z viacerých prízem pohľadu
emocionalita > racionalita	racionalita > emocionalita
expresívnosť vyjadrovania	nocionálnosť vyjadrovania
sugescia	argumentácia
intencionálnosť	komplexnosť
jednoduchšia lexika	terminologická nasýtenosť

Vychádzajúc z uvedených metodologických zdrojov vytvoríme klasifikáciu literárnokritických kognitívnych zručností P. Maternovej, priradíme ich k prislúchajúcim refe-

⁴ Pri určovaní kvalifikátorov typológií literárnej kritiky pre nás teoretickou platformou bola publikácia M. Harpáňa – *Teória literatúry* a publikácia E. Petrů – *Úvod do studia literární vědy*.

renčným úrovňam gramotnosti a k typológii literárnej kritiky a vymedzíme charakteristiku endoceptu Pavly Maternovej.

Kvalitatívna analýza literárnokritických príspevkov

Na demonštráciu tvorivej stratégie P. Maternovej sme vybrali jej tri literárnokritické príspevky: recenziu zbierky poviedok od Dolores Prusíkovej – *Tragoedie šlechtického erbu a jiné povídky*⁵, recenziu komédie Václava Štecha – *Habada a Jordán*⁶ a kritiku zbierky básní Lily B. Novákovej – *Cestou*⁷.

a) Dolores Prusíková – *Tragoedie šlechtického erbu a jiné povídky*

Recenziu, ktorej predmetom analýzy je zbierka D. Prusíkovej *Tragoedie šlechtického erbu a jiné povídky*, začína P. Maternová kontextualizačným prvkom (RÚ 5), keď čitateľov oboznamuje so spisovateľkiným pôsobením na literárnom poli poznamenávajúc, že spisovateľka začínala publikovaním svojich textov v rôznych žurnáloch. Tam jej texty zakaždým vyvolávali vlnu zvedavosti aj pochybností, či ich skutočne vytvorila žena, keďže sa často dotýkali životných reálií aj kontroverzií, ktoré „byly psány jaksi s odvahou.“ (Maternová 1910: 330). P. Maternová čitateľom následne konkretizuje umeleckú stratégiu spisovateľky (RÚ 4): „D. Prusíková si ku podivu s obľobou volívala k zpracování novellistickému neb i jen feuilletonistickému látky, vyžadující velikého mistrovství naturalistické tvorby, mělo-li z nich pro literaturu vyjítí něco cenného.“ (Maternová 1910: 330). Svoje tvrdenie vysvetľuje cez proces identifikácie spôsobu použitia informácií (RÚ 6), keď uvádza trojicu spisovateľiek – Amalie Skramovú, Kláru Viebigovú a Gabrielu Zapolskú a v krátkosti približuje tvorivé postupy G. Zapolskej. P. Maternová ďalej upozorňuje na to, že pri spracovaní vyššie spomínaného typu látok možno za vzory považovať aj Fiodora Michajloviča Dostojevského a Leva Nikolajeviča Tolstého, avšak vysvetľuje, že Michail Petrovič Arcybašev ani Maxim Gorkij tu za vzory nestačia. Na základe tohto tvrdenia predpokladáme, že P. Maternová mala prehľad v odlišnostiach poetík významných spisovateľov ruskej literatúry, keďže s využitím viacerých kritérií o nich vyvodila závery (RÚ 6). Od všeobecnej úvahy sa autorka recenzie presunula k charakteristike tvorivej metódy (RÚ 4), ktorú D. Prusíková využila pri koncipovaní jednotlivých poviedok. V závere recenzie je silný subjektívny prvok, pretože P. Maternová tu vyjadrila názor o texte, ktorý si v zbierke váži najviac,

⁵ Maternová, P. Dolores Prusíková – *Tragoedie šlechtického erbu a jiné povídky*. *Ženský svět*. 1910 (21/14), s. 330–331.

⁶ Maternová, P. Václav Štech – *Habada a Jordán*. *Ženský svět*. 1911a (6/15), s. 89–90.

⁷ Maternová, P. Lily B. Nováková – *Cestou*. *Ženský svět*. 1911b (8/15), s. 120–121.

odvolávajúc sa na jeho tematické hľadisko, ktoré odkazuje na osobnosť filozofa Diogéna (poukázanie na myšlienkové východiská informácií, RÚ 6). Táto recenzia je dôkazom deduktívneho algoritmu uvažovania, keďže v jej úvode P. Maternová uvádza všeobecnú charakteristiku umeleckej stratégie/tvorivej metódy D. Prusíkovej, zatiaľ čo v závere sa zameriava na tvorivú metódu pri koncipovaní posudzovaných poviedok.

b) Václav Štech – *Habada a Jordán*

P. Maternová posudzovala nielen prozaické a básnické literárne diela, ale svoj literárnokritický pohľad smerovala aj na diela dramatické. Recenziu komédie v troch dejstvách zo školského prostredia začína enumeráciou príslušných atribútov charakterizujúcich autora komédie (zaujatie všeobecného postoja, RÚ 2): „Zkušený znatel, bystrý pozorovatel a bezohledný karatel zlořádů současné společnosti, zvláště maloměstské a pak oné, jež se boří ve svých ruchem vzrůstu a přibývání kypřených záhonech na obvodu velkých měst, humorista a satirik Václav Štech sáhl tentokráte do bohaté zásobárny svých vzpomínek na roli školskou.“ (Maternová 1911a: 89). P. Maternová preukazuje touto charakteristikou znalosť Štechovej literárnej tvorby, do spektra ktorej ideovo zapadá aj recenzovaná komédia. V rámci nej P. Maternová identifikovala zámer autora (RÚ 1a): „postavením světél a stínu skutečnosti proti sobě dáti vyniknoutí ideální pravdě, jež by se měla státi skutečností budoucna.“ (Maternová 1911a: 89) a v nadväznosti na to charakterizuje hlavnú postavu (RÚ 4), identifikuje problémovú zložku (RÚ 3) a klasifikuje postavy, ktoré vystupujú v tejto komédii (RÚ 4). Klasifikáciu dopĺňa charakteristikami vedľajších ženských predstaviteľiek, ktoré čitateľkám a čitateľom približuje cez konkrétne príklady ženských postáv z komédie (RÚ 3). Autorka recenzie zároveň prepája obsahové zameranie komédie s realitou, keď uvádza, že touto komédiou V. Štech, mimo iného, ocenil prácu ženy-učiteľky, ktorú poznamenal „světlem rozumu a teplem srdce“ (Maternová 1911a: 90). Záver recenzie sa nesie v znamení evalvácie scény a réžie (RÚ 5). Okrem toho môžu čitatelia v závere pozorovať aspekt rámcovania, keďže aj tu, podobne ako v úvode, sa objavuje atributívnosť – tentokrát však nie v súvislosti so spisovateľom, ale so samotnou komédiou a s vymedzením jej prínosu v spoločnosti (RÚ 2): „Habada a Jordán je kus plný života, ze života přímo vykrojený, jímž – za náležitého pochopení – přinéstí může zvýšení mravnosti a sociální úrovně vůbec a v určitých sférách zvláště – platný zisk.“ (Maternová 1911a: 90).

c) Lila B. Nováková – *Cestou*

Zbierku básní L. B. Novákovovej zhodnotila P. Maternová v kritike, ktorú začína krátkou reflexiou vyplývajúcou zo spoločenského kontextu začiatku 20. storočia (RÚ 5): „Nestáva sa nám tuze často, abychom mohli registrovať knížku básní z ženského péra. Objeví-li se za kolik let jedna na obzoru – po zkušenostech s předešlými – vyvstane místo radosti v první řadě starost: je to poesie nebo ruční práce v rýmovaných řádkách? A málo, málo kdy vstáváme knihou vzrušení, povznesení hudbou veršů, jakou vydává v nitru lidském jen ryzí kov citu pod dotekem tajemství, jež chová jediné Umění.“ (Maternová 1911b: 120). Táto úvaha poukazuje na dva možné póly dotýkajúce sa kvality literárnej tvorby spisovateľiek, pričom P. Maternová k tomu dokladá precíznu charakteristiku L. B. Novákovovej (metóda biografizmu, RÚ 4), ktorej osobnostné črty sa vo veľkej miere odzrkadľujú aj v jej tvorbe. Autorka kritiky uvádza príklady básní pertraktovanej spisovateľky (RÚ 3) nesúce sa v pozitívnej atmosfére – zastupujúce prvý pól kvality, no vzápätí sa pristaví pri básni *Nevěřme*, pri ktorej identifikuje myšlienkové rozpory (RÚ 6) vyplývajúce z nesúladu osobnostných črt mladej spisovateľky a obsahového zamerania veršov tejto básne, ktorá by sa dala nazvať agitáciou o pesimizme, stagnácii, neviere a absencii zmyslu bytia. Poznemenávajúc, že tieto aspekty nemajú priaznivý vplyv na čitateľov (reflexívnosť, RÚ 3), sa P. Maternová presúva od obsahového zamerania básnickej zbierky k posúdeniu formy písania či výrazových prostriedkov (RÚ 3), kde L. B. Novákovovej vyčíta nejasnosť výrazu, ktorého dôsledkom je fakt, že čitatelia nie sú schopní básne pochopiť a precítiť. Záver kritiky rekapituluje kladné aj záporné stránky analyzovanej zbierky a obsahuje dôraznú výzvu adresovanú každému spisovateľovi: „Píšeme-li, přece jen píšeme pro čtenářstvo a za účinky svých slov neseme zodpovědnost.“ (Maternová 1911b: 121), čím poukazuje na dôležitosť recepcného oblúku v literárnej komunikácii.

Syntéza zistení

Analýzou príspevkov P. Maternovej sme zistili, že jej literárnokritické myslenie dosiahlo **najvyššiu referenčnú úroveň** gramotnosti, keďže popri uplatňovaní kognitívnych zručností referenčných úrovní 1a–5, uplatňovala vo svojich literárnokritických príspevkoch aj kognitívne zručnosti referenčnej úrovne 6, čoho dôkazom bola identifikácia spôsobu použitia informácií, keď v rámci recenzie poviedok D. Prusíkovej vyčlenila trojicu spisovateľiek, ktoré považuje za špecifické osobnosti v oblasti literatúry, ďalej to bolo vyvodenie záverov o poetike významných ruských spisovateľov či identifikácia myšlienkových rozporov v tvorbe spisovateľky L. B. Novákovovej. Týmto literárnokritickými kognitívnymi zručnosťami P. Maternová preukázala svoj rozhľad

naprieč svetovou literatúrou, čím sa potvrdil fakt o jej vzdelanosti a záujme o oblasť literatúry.

Na pozadí jej kognitívnych zručností vidíme kvalifikátory normatívnej typológie literárnej kritiky, najmä komplexnosť, explanáciu stanovísk z viacerých prízem pohľadu či argumentáciu. Svoje tvrdenia P. Maternová nedokazovala len argumentačnými ukázkami textov, ale podporovala ich aj úvahami s filozofickým podtónom – v týchto úvahách prevažovali prvky impresionistickej typológie literárnej kritiky. Prevalu emocionality a expresívnosti vyjadrovania sme identifikovali najmä v kritike básnickej zbierky L. B. Novákovej. Kombinácia uplatňovania kvalifikátorov normatívnej a impresionistickej kritiky poukazuje na **vyváženosť literárnokritického pohľadu** P. Maternovej. Vychádzajúc z analýz literárnokritických príspevkov P. Maternovej konštatujeme, že táto vyváženosť kognitívnych a afektívnych prvkov hodnotenia je typickou črtou jej literárnokritickej poetiky. Dané tvrdenie môžeme argumentovať tým, že po prečítaní viac ako sto príspevkov, ktoré P. Maternová v *Ženskom svete* v rokoch 1910–1921 uverejnila, a po následnej detailnej analýze výskumnej vzorky, sa nám tento trend jej „literárnokritickej poetiky“ potvrdil, a to aj s ohľadom na žánrovú diferenciáciu jej príspevkov – aj v recenziách, aj v kritikách, aj v literárnokritických esejach P. Maternová uplatňovala postupy oboch typológií, avšak vždy sa snažila reflektovať posudzované literárne texty čo najobjektívnejšie.

Analýza troch vybraných príspevkov poukázala ešte na jeden fakt, a to že v procese kombinovania rôznych úrovní kognitívnych zručností sa literárnokritická poetika P. Maternovej prejavovala vo viacerých **algoritmoch uvažovania** – zatiaľ čo v prvej recenzii uplatnila P. Maternová deduktívny postup, keď najprv čitateľom predstavila všeobecné informácie o autorkinej tvorivej metóde a neskôr sa zamerala iba na tvorivé postupy v recenzovaných poviedkach, v druhej recenzii sa prejavil aspekt rámcovania, pretože úvod aj záver boli rámcované enumeráciou atribútov – v úvode sa atribúty spájali so spisovateľom, v závere s recenzovanou komédiou, v treťom príspevku poukázala na dôležitosť recepčného oblúku, t. j. literárnej komunikácie v synergii autora – textu – čitateľa.

Z uvedeného vyplýva, že literárnokritické uvažovanie P. Maternovej sa dostalo až na **apercepčný stupeň vnímania a pochopenia textu**, a teda vďaka kognitívnym zručnostiam tejto úrovne P. Maternová analyzovala a hodnotila dobové literárne diela rôznych národných literatúr odbornými postupmi. Svoj odborný pohľad na posudzované literárne diela dokázala výstižne popularizovať, vďaka čomu formovala čitateľov – percipientov, u ktorých podporovala kritické čítanie aj myslenie.

Summary

The balance of cognitive and affective elements of evaluation was a typical sign of Pavla Maternova's literary critical poetics. Her literary critical thinking reached the level of apperception and thanks to the cognitive skills of this level P. Maternova analyzed and evaluated literary texts of various national literatures using professional procedures. She was able to eloquent popularize her professional evaluation point of view, thanks to which she formed readers – percipients, in whom she supported critical reading and thinking. In the process of combining different levels of cognitive skills, P. Maternova's literary critical poetics manifested itself in several algorithms of thinking - deductive procedure, text framing, reception arc.

Literatúra

Harpáň, M. *Teória literatúry*. Bratislava: ESA, 1994.

Krásnohorská, E. Za Pavlou Maternovou. *Ženský svět*. 1923 (9–10/27), s. 129–132.

Maternová, P. Dolores Prusíková – Tragoedie šlechtického erbu a jiné povídky. *Ženský svět*. 1910 (14/21), s. 330–331.

Maternová, P. Václav Štech – Habada a Jordán. *Ženský svět*. 1911a (15/6), s. 89–90.

Maternová, P. Lila B. Nováková – Cestou. *Ženský svět*. 1911b (15/8), s. 120–121.

Miklovičová, J., Valovič, J. *Národná správa PISA 2018*. NÚCEM, 2019. Dostupné na: [Narodna_sprava_PISA_2018.pdf \(nucem.sk\) \(2022-05-05\)](#).

Pavlíková, L. *Medzinárodné hodnotenie kompetencií dospelých (PIAAC 1)*. Dostupné na: [Medzinárodné hodnotenie kompetencií dospelých \(PIAAC 1\) - Piacac \(nucem.sk\) \(2023-02-16\)](#).

Petrů, E. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000.

Pstružina, K. *Etudy o mozku a myšlení*. Praha: VŠE v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, 1994.

Štubňa, P. *Psychológia literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017.

The article is accessible in open access mode under licence CC BY-NC-ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0